

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד' קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 160

מסכת בבא בתרא פ"ח-צ"ד

בס"ד, ו' תמוז תשס"ב

השבוע בגליון

■ כמה ירוויח בעל חנות מכולת על ככר לחם?
■ גביית מחירים מופקעים תמורת שירותי קבורה
■ נסיעה לחוץ לארץ לצורך השתטחות על קברי צדיקים
■ חתן שביטל שידוך, חייב בהוצאות סעודת האירוסין?

■ כשהחפץ חיים סימן את קווי המאזנים
■ "אינפלציה" בימי יחזקאל הנביא
■ פדיון הבן בימינו - 96 גרם כסף

■ מי שבירך... בעבור שקיבל עליו תוכחת התורה
■ אסור לבעל קורא לכוון בשעת הקריאה על חבירו
■ שימוש בכלי מדידה ביתי שאינו מדויק, מותר?
■ ההבדל בין מד אורך לחמץ בערב פסח

דבר העורך

ברכתו של הרבי מאוסטרובצה זצ"ל
הגר"א בר שאול זצ"ל, רבה של העיר רחובות, סיפר מעשה מדהים ששמע מיהודי שעלה ארצה מן העיר אוסטרובצה שבפולין עם בתו בת השבע ובפיו המעשה הבא.
שנים ארוכות ספגו הוא ורעייתו צרות אנושות שאין הדעת יכולה לסובלן. זמן מה לאחר נישואיהם חבקו הזוג הצעיר עולל רך אשר נולד להם במזל טוב, אך למרבה הצער, בעוד ההכנות לשמחת ברית המילה היו בעיצומם, נפח התינוק את נשמתו הטהורה והשיבה לבוראה.

בני הזוג לא נפלו ברוחם, התחזקו באמונתם, ולא הרכינו את ראשם בזעף. שנה לאחר מכן, המתין בציפייה דרוכה ללידת בנם הנוסף, אשר למפח נפשם הלך בדרכו של אחיו, ובתהלוכה קצרה וקודרת נקבר בחלקת התינוקות בבית העלמין.

כך חזרה על עצמה טרגדיה זו מידי שנה, עד שצאצאיהם של הזוג השבור מילאו חלקה נכבדה מחלקת התינוקות שבבית העלמין המקומי.
כללות כוחה, התפרצה האשה האומללה לחדרו של הרבי מאוסטרובצה זצ"ל, אשר עליו מסופר, כי זהה בעיני רוחו את השואה הנוראה שעברה על עם ישראל וצם במשך ארבעים שנה כדי למתקן, והכריזה: "רבי קדוש. לא אצא מחדר זה, ללא ברכה. איני יכולה יותר". הצדיק הבטיח, כי בעזרת ה' מיום זה ואילך ידעו אושר בלבד. בטרם יצאה האשה את חדרו, ייעץ לה הרבי כי לצאצא אשר ייוולד להם בע"ה יינתן שם אשר ילקח מפרשת השבוע של לידתו, מאחר שידוע הדבר כסגולה לטובת הילד.

לתקופת השנה ילדה האשה בת במזל טוב, בפרשת... נשא, אשר בה כלל לא מוזכר שם של אשה... פנו ההורים השמחים והמפחדים כאחת אל הצדיק, אשר הסתיר בחדרו ויעץ להם להעניק לבתם את השם "צלפוניתי", שהרי ההפסדה של פרשת נשא עוסקת בצלפוניתי, הלא היא אמו של שמשון הגיבור. "שם זה", אמר הצדיק, "יש בו כדי לחולל סגולות ונפלאות", תוך שהוא מצביע על דברי רבי שלמה לוריא זצ"ל, הידוע בכינויו מהרש"ל, שכתב בספרו "חכמת שלמה (בסוגיינינו)", כי מצא בספרים הקדושים ששם זה טוב להגן מפני רוח רעה.

"ההבטחה קוימה", סיפר אבי הילדה לגר"א בר שאול זצ"ל. "הנה היא, צלפוניתי, בריאה ושלמה".
שמה של אם שמשון מוזכר בסוגיינתו (דף צא/א), אך אינו מופיע בתנ"ך. כך גם מוזכרת בסוגיינתו שם אמו של אברהם אבינו ע"ה, אמתלאי בת כרנבו, ושמות נשים

מי שבירך... בעבור שקיבל עליו תוכחת התורה

בסוגיינתו אומר רבי לוי, שהקב"ה רחמן וברכתו מרובה מקללתו, שהרי בירך את ישראל בכ"ב אותיות וקיללם בשמונה אותיות בלבד. היינו: הברכות שבפרשת בחקתי מתחילות באות א' - "אם בחקתי תלכו" ומסתיימות באות ת' - "קוממיות". ואילו הקללות פותחות באות ו' - "ואם בחקתי תמאסו", ומסתיימות באות מ' - "וואת חקתי געלה נפשם". את פסוקי הקללות נוהגים בקהילות ישראל שלא לקרוא בקול רם, משום ש"דברי חכמים בנחת נשמעים" היינו, התוכחה, טיבה להשמע בשקט ובנחת, ואז היא מתקבלת על הלב (ספר המעשים עמ' 144).

הקללות מהיכן? כיום מקובל שהקללות מתחילות בפרק כ"ו בפסוק י"ד, "ואם לא תשמעו לי". אמנם, בשו"ת "צמח צדק" (סי' נ"ה) כתב, שהקללות מתחילות מפסוק ט"ז, "אף אני אעשה זאת לכם". אולם, ה"אליה רבה" (תכ"ה י"ג) הקשה עליו מסוגיינתו בה מבואר, שהקללות מתחילות בפסוק ט"ו, "ואם בחקתי תמאסו", שהרי רבי לוי מונה פסוק זה שמתחיל באות ו' כחלק מפסוקי הקללות. לפיכך, יש לקרוא בקול נמוך החל מפסוק ט"ו. בעל "שואל ומשיב" (תניא ח"א סי' מ"ח) מוסיף וכותב, כי לא מסתבר שפסוק ט"ו, "ואם בחקתי תמאסו", אינו שייך לקללות, וכי עיקר הקללה היא העונש בלבד? שהרי עיקר הקללה היא שאין שומעים בקולו של הקב"ה, ואין לראות את העונש בלבד כקללה.

העליה לתורה בפרשת התוכחה נושאת בחובה זה דורות רבים, פחדים וחששות שהניאו את האנשים מלעלות לתורה בפרשת התוכחה, עקב חששם שהקללות ידבקו בהם, חלילה. יש לציין, כי חשש זה אינו מעורער לחלוטין, ובמקרים מסויימים יש לו על מה להתבסס כפי שכותב בעל "אור זרוע" (ח"א הל' שליח ציבור סי' קי"ד) בשם רבי יהודה החסיד, "שאם אדם יודע שהחזן אינו אוהבו, שאם יקרא אותו בתוכחה יזהר אל יעמוד, כי יכשל אם יעמוד".

אסור לבעל קורא לכוון בשעת הקריאה על חבירו: אמנם, אסור לקרוא בתורה לכוון בשעת הקריאה על אדם מישראל, הן בברכות וקל וחומר בקללות ("משנה ברורה" אר"ח סי' נ"ג סי"ק מ"ח), אך עקב החשש, השתרש בעבר המנהג ברבות מקהילות ישראל, להשליש ממון לידיו של עני מרוד, שיסכים לעלות לתורה בפרשת התוכחה, והגבאי היה מכריז "יעמוד מי שירצה לעלות" ואותו עני היה עולה לתורה. במקומות אחרים, נהוג היה שהקורא בתורה היה בעצמו נענה להזמנתו של הגבאי לעלות לתורה (נע"י רמ"א אר"ח סי' תכ"ח סעי' ו' וב"משנה ברורה" שם סי' ק"ז ובביאור הלכה ד"ה "בפסוקים").

קריאת התורה בלי ברכת התורה: אלא, שבקהילות רבות המתינו לעיתים שעות ארוכות לבואו של איש עני שהובהל אל הבימה היישר מבית המרוז לאחר שהובטח לו מטבע הגון, והדבר גרם לבזיון חמור לספר התורה. משום כך, בחלק ממקומות מושבותיהם של היהודים הנהיגו שלעליה זו איש אינו עולה לתורה וכך נוצר מצב שגם לא בירכו לפניו ולאחריה, שהרי איש לא הוזמן לעלות לתורה (הובא בשו"ת "מנחת חיים" ח"ג אר"ח סי' ט"ז). אולם, הפוסקים יצאו נחרצות נגד מנהג זה, משום שאין לקרוא בתורה בלא ברכה (נע"י "שו"ת" "אגרות משה" אר"ח ח"ב סי' ל"ה ועוד).

נסיים במנהגו של בעל "תרומת הדשן", רבי ישראל בן פתחיה איסרלין, כפי שמספר תלמידו המובהק ר' יוסף בן משה בספר "לקט יושר" (אר"ח עמ' 55) המתאר את אורחותיו והנהגותיו של רבו, שהיה מברך את העולה לתורה בפרשת התוכחה, ואומר "מי שבירך... הוא יברך את פלוני בעבור שקיבל עליו תוכחת התורה, בשכר זה יצליחוהו הקב"ה וכו'".

לעילוי נשמת מרת **ציפורה פייגה רפאלי** ע"ה

ב"ר סיני ז"ל נלב"ע ו' תמוז תש"ן

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת מרת **שפרינצה לאה פרוכטר** ע"ה

ב"ר אשר אנשיל ע"ה נלב"ע ד' תמוז תשמ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידינו הר"ר מנחם מנדל פרוכטר ומשפ' שיחיו בלגיה והר"ר אליעזר פרוכטר ומשפ' שיחיו הרצליה

מה עשה החפץ חיים במפחה

בסוגיות אלו אנו מתוודעים לחומרתו היתרה של איסור הונאה במדות ובמשקלות (דברים כה-יג-טו). לא זו בלבד שההונאה במשקל עצמו אסורה, אלא אף עשיית כלי מדידה, כגון, משקל או מד אורך שאינו מדויק, אסורה. ולא עשייתו בלבד נאסרה, אלא אף השהייתו בבית אינה מותרת. ולא נאסרה השהייה על מנת לרמות בלבד, אלא גם אם השהייה של כלי מדידה שהתקלקל והיה מדויק להפליא עד עתה אסורה. כל זאת, מחשש שמא ישקלו בכלי פגום זה. אולם, במקום אשר בו השלטונות מקפידים לצרוב סימן על כל משקל, כעין תו תקן המורה שמשקל זה הגון הוא, אין איסור להשהות משקל פגום, שהרי הכל רואים שאין עליו סימן, ולא יכשלו בו. כך גם נפסק להלכה (י"שולחן ערוך" חו"מ סי' רל"א סעי' ג').

שימוש בכלי מדידה ביתי שאינו מדויק, מותר? הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, נשאל אם יש איסור להחזיק בבית משקל לתינוקות, שאינו מדויק בתכלית הדיוק. בתשובתו הוא מציין כי איסור השהיית כלים אלו - שלא במטרה לרמות אחרים - הוא מדרבנן בלבד (רשב"ם בסוגייתנו ו"מנחת חינוך" מצווה תר"ב בדעת הרמב"ם). לפיכך, לגבי משקל לתינוקות יש לסמוך על הסברא, שכיון שאין כלים אלו עשויים למקח ולממכר, והכל יודעים שהם אינם מדויקים, אין שום מקום לטעות בהם, והרי זה דומה "לאיתרי חתימים" המוזכר בגמרא, היינו: במקום אשר בו המלכות מחתימה את כלי המדידה המדויקים, אין איסור השהיית כלים שאינם חתומים, שכן ידוע לכל שאין הם מדויקים ולא ימדדו בהם. אולם, הוא מעיר, שיש להוציא מכלל זה את מד האורך, ה"מטר" המצוי בכל בית שעשויים לסמוך עליו, אלא אם כן נאמר שידוע לכל, כי המד הפשוט אינו מיועד כי אם לשימוש ביתי ואין הוא מדויק. "והדבר צריך עיון", מסיים הגרש"ז זצ"ל.

ההבדל בין מד אורך לחמץ בערב פסח: בתשובתו הוא גם מתייחס לאפשרות שהועלתה בפניו, לפיה כל בעל כלי מדידה פגום יפקירו ושוב לא יעבור על איסור כאשר ישאירו בביתו, כשם שמדאורייתא די בהפקרת חמץ לפני הפסח. אולם בעל ה"מנחת שלמה" דחה פתרון זה מכל וכל, שכן, קיים חילוק מהותי בין שני איסורים אלו. איסור חמץ מן התורה הוא על חמץ השייך לאדם בלבד. לפיכך, מועילה הפקרתו אף שהוא נותר ברשות בעליו לשעבר. לעומת זאת, האיסור להחזיק כלי מדידה פגום נובע מן החשש שימדדו בו ויבואו לידי טעות. מעתה, הפקרת הכלי אינה מצמיחה כל תועלת אם זה נותר על כנו בבית אדונו ולא הוסר החשש שיטעו בו ("מנחת שלמה" ח"ג סי' ק"ו).

כשהחפץ חיים סימן את קווי המאזנים: מושג מה אודות חומרתו של איסור זה, נוכל לקבל מסיפורו של הצדיק רבי שלמה בלך זצ"ל מירושלים, תלמידו של ה"חפץ חיים": שח לי ר' יוסף, הנפח מראדן, שהיה מייצר משקלות עבור החנוונים בעיירה: ה"חפץ חיים" הרשני לייצר משקלות אבל לא לקבוע בהם סימנים. מלאכה זו השאיר לעצמו. במשך שנים רבות היה ה"חפץ חיים" מסמן את קווי המאזניים לחנווני העיירה, ולא זו בלבד אלא שעל כל קו וקו, העיד הנפח, היה מתייגע במשך כמה שעות! הלא יודע אתה - סיים הנפח ואמר - כי עני מרוד אנוכי. דע שעבודה כה קשה לא אעשה אפילו עבור 25 רובל לשעה [סכום עצום]... (ספר "הצדיק רבי שלמה" עמ' ל"ה).

דף צ"א, ב והשקל עשרים גרה... ושי"מ מוסיפין על המדות

"אינפלציה" בימי יחזקאל הנביא

בסוגייתנו מתוארת "אינפלציה" ייחודית שהתרחשה בימי יחזקאל הנביא. המטבע הידוע כ"שקל", הוא השקל הנזכר פעמים רבות בתורה, ואשר גודלו היה קבוע עוד מימי משה רבינו, התחלף ב"שקל צורי", מטבע שמקורו בעיר צור, שהיה כבד יותר ומשקלו עלה בשיעור של 20% על משקל השקל הקודם. [כך דעת ר"י בתד"ה "והשקל". אולם, לדעת ר"ת, מעמד הסלע-שקל השתנה בתקופת חכמי המשנה והשינוי בימי יחזקאל היה במשקל ה"מנח"ן].

סכומי הממון המוזכרים בתורה "צמודים" להגדלת משקל המטבע: בניגוד ליתר השינויים במידות הנפח וכדומה, שנעשו במהלך הדורות, היה לשינוי זה משמעות הלכתית. סכומי הממון הנזכרים בתורה הוצמדו לשקל החדש, ולא קטנו עם הגדלת המטבע. לכן, מי שנתחייב ב"פדיון הבן", היה עליו לפדותו בחמשה סלעים [שקלים], גדולים יותר, שמחירם היה, כמובן, רב ממחיר חמשת הסלעים הקודמים. כיוצא בדבר מתן "מחצית השקל", קנס "שלושים שקלים" המוטל על בעל שור הנוגח עבד כנעני, ועוד.

אפשרות זו, שחיובי הממון של התורה יוצמדו להגדלת משקל המטבע, דורשת הגמרא (בכורות נ"א) מן הפסוק (ויקרא כז-כח) "עשרים גרה יהיה השקל". המילה "יהיה" באה לרבות "הויה אחרת", כלומר, אפשרות של הוספה על עשרים גרה [כדוגמת ההוספה הנזכרת, בה הוגדל השקל לעשרים וארבעה גרה-מנע, תחת השקל הקודם שהכיל 20 גרה בלבד]. לדעת הגאון הרוצ"ב, "יצפת פנח"ן" ה' שקלים א', נעשתה הגדלת המטבע על ידי המלכות, ובעקבותיה גדלו השיעורים. שכן, חמשה סלעים של "פדיון הבן", כמו יתר הסכומים בתורה הנקובים במטבעות, תלויים במטבע הכסף הגדול ביותר שבדור [בדומה לכך, יש הסוברים, ששיעורי "כזית" נמסרו לפי גודל הזית שבכל דור ודור]. בהתאם לשיטה זו, נהגו במהלך הדורות האחרונים ליתן חמשה מטבעות מקומיים ל"פדיון הבן", אף שמשקלם עלה

המשך מעמוד קודם
נוספות אשר לא הוזכרו בתנ"ך. גמרתנו מבארת, כי היא נדרשת לפרט את שמותיהן, כדי לתת מענה בפניות עמך בית ישראל לשאלות המינים, כגון: "כיצד יתכן שאין אתם יודעים את שם אמו של אברהם?" וכדומה.

צא ולמד מכך, אומר ה"חתם סופר" זצ"ל, שאין מילה אחת או אפילו אות אחת מיותרים בתורתנו הקדושה. שהרי, הפסוק (בראשית לו/כב) "ואחות לוטן תמנע" מוזכר את שם אמו של עמלק כדי ללמדנו שאילו לא היה אברהם אבינו דוחה אותה אלא מגיירה, לא היתה נשאנת לאלפי, וממלא לא היה עמלק בא לעולם, כמפורש במסכת סנהדרין (טז/ב). לעומת זאת, שמותיהן של נשים צדקניות אלו לא פורשו בתנ"ך, מפני שלא היתה כל עילה לכך!

כאשר אנו מתקבצים יחד לשיעור הדף היומי, מחזקת תחושה זו, שכל מילה בתורה הקדושה נמדדה בפלס, את ההרגשה שאנו הוגים בדבר החשוב והיקר ביותר בעולם. אנו עוד כתב אחד שנכתב בדיוק כה מפליא ומדהים. תורת ה' תמימה משיבת נפש. תמימותה של התורה, השלמה והמשלמת, משיבת נפש היא, ובכוחה להפיח חיים תוססים בשעת הלימוד היומי, ובמשך כל היום שלאחריו, בנפשו של כל אדם, יהא אשר יהא.

בברכת התורה העורך

להבין ולהשכיל

דף פח"א דאמר רבה הכישה נתחייב בה הגמרא במסכת בבא מציעא (ל'). דורשת מפסוק, ש"זקן ואינה לפי כבודו" פטור מהשבת אבידה. למרות זאת מחדש רבה בסוגייתנו, שאם הוא הכיש בהמה אבידה, כלומר, עשה בה כעין מעשה נטילה, חייב הוא בהשבתה ואינו פטור עוד.

הדבר מצריך ביאור. שכן, מאחר שהתורה פטרה את הזקן מהשבתה שאינה לפי כבודו, מדוע הרמת האבידה מגלגלת עליו חובה זו?

האחרונים (ראה "ברכת שמואל" בשם הגר"ח, "אבן האזל" ועוד) עונים על כך בחילוק למדני. **הבה נתבונן:** השבת אבידה, היא מצוה או חיוב? כלומר, אנו מבחינים היטב בין קריאת שמע, שהיא מצווה שבין אדם למקום, לבין חובת השבת גזילה, שהיא חיוב ממוני. ובכן, מהי השבת אבידה, מצווה שבין אדם למקום, היינו: מניעת איבוד ממון יהודי, או חיוב ממוני כלפי בעל החפץ.

שני הצדדים נכונים, קובעים האחרונים. הריאוי אבידה ועדיין לא הרימא, התחייב במצווה שבין אדם למקום, לכל יאבד ממון יהודי. אחר שהורם החפץ האבוד, חל על המוצא חיוב שבין אדם לחבירו, בדומה להשבת גזילה. הא ראיא, אם אבדה האבידה למוצאה, הוא חייב לשלם את דמיה [משום שדינו הוא "שומר אבידה" עיי' ב"ק נ"ב, ב"מ כ"טא].

מעתה, כאשר פטרה התורה זקן מפני כבודו, לא פטרהו אלא ממצות ההשבה. אם לא נטל איננו חייב. אם כבר נטל והתחייב בחיוב שבין אדם לרעהו, אי אפשר כבר לפטרו. נלך כך שהסוגיא מזכירה כאן טעם נוסף "דאנקטניהו נגרי ברייתא" - ראה אבן האזל, הל' גזילה ואבידה פ' י"א הל' ד', ו"חזון יחזקאל" ב"מ ב"ט.

פנינים

דף פח"ב קשה עונשן של מידות

"מידה" כנגד "מידה"...

חומרת עונשו של העובר על איסור הונאה במידה ובמשקל באה לידי ביטוי בדברי חז"ל, שעל כל העבירות שבעולם אין הקבי"ה נפרע עד שתמלא סאתו של החוטא, חוץ מהמודד במידה קטנה, שנפרעים ממנו מיד. וכל כך למה? **דרש רבי יהונתן אייבשיץ** זצ"ל בספרו "אהבת יהונתן": הלא מידותיו של הקבי"ה מידה כנגד מידה הן. כשם שהלה לא דקדק במידות, ומידה קטנה היתה לו כמלאה, אף הקבי"ה אינו מדקדק במילוי סאתו, ומודד לו כמידתו

המשך מעמוד קודם

בהרבה על משקל השקל-סלע בתקופת חכמי המשנה. הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' קפ"ט) מעיד על מנהג יהודי אירופה, ליתן ל"פדיון הבן" חמשה רובלים, תחת ארבעה שהיה די בהם אילו קנה המידה היה משקלם בלבד. עוד קודם לכן העיד בעל ה"חכמת אדם", על מנהג בני דורו לתת ל"פדיון הבן" חמשה רייכס - טלר. עם זאת, במקומות אשר בהם משקל המטבעות היה פחות מן השקל שהונהג על ידי חז"ל, לא ניתן היה לשלם במטבעות קטנים אלו, משום שנאמר בגמרא (בכורות, שם), שניתן להוסיף על השקל של התורה אך לא לפחות הימנו.

בעוד לדעת הגאון הרגזיבי הנזכרת, נעשתה הגדלת המטבע על ידי המלכות, ובעקבותיה גדלו השיעורים, לדעת ה"חזון איש" זצ"ל (ח"מ סי' ט"ז סעי' י"ב) סדר הדברים היה הפוך. חכמים הם שהחליטו להגדיל את שיעורי התורה, והגדלת שיעורי המטבעות נועדה להקלת החישובים. לשיטתו, אין לנו אלא לילך אחר השקל-סלע של חז"ל, ואין כל משמעות לשינויים במטבעות הכסף מדור לדור. [הנצי"ב ב"עמק שאלה", שאלתא קי"ז, תולה מחלוקת זו במחלוקת הרמב"ם והראב"ד, הל' שקלים פ"א הל' ו].

פדיון הבן בימינו - 96 גרם כסף: מאחר שהמטבעות בני ימינו אינם בעלי ערך עצמי, שהרי אינם עשויים כסף כלל, ואין הם אלא "שטרי חוב" של אוצר הממשלה, לפיכך, לכל הדעות, חזר השיעור למידת השקל של חז"ל, ושיעור "פדיון הבן" הוא כסף במשקל של 96 גרם, או שוויו של משקל זה, ויש נוהגים ליתן 100 גרם כסף (ושיעורין של תורה"פ שיעורי המצוות. ע"ע שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' קפ"ט. עיי' בהרחבה בנושא זה בספר "מידות ושיעורי תורה" לרח"פ בנש שליט"א, פ' כ"א).

דף צ"א והמשכת אל ישתכר יותר משתות

כמה ירוויח בעל חנות מכולת על ככר לחם?

מבואר בסוגייתנו, שהעוסק לפרנסתו במכירת מוצרי מזון, לא יגבה מלקוחותיו סכום, אשר בתוכו גלום רווח העולה על שישית מן הסכום שהוא שילם עבור המוצר הנמכר על ידו. כך גם פוסק הרמב"ם (הל' מכירה פ' י"ד הל' א') שמדגיש (הל' ב' שם), כי הלכה זו מתייחסת למוצרים בסיסיים בלבד, כגון, יינות, שמנים וסולת, אשר לגביהם תקנו חז"ל כן, מתוך דאגה למצוקתם הכלכלית של העניים. אולם, על מוצרי מותרות לא הוטלה כל הגבלת רווח. כמו כן, נאמר בגמרתנו, כי אין להוציא מוצרים חיוניים מארץ ישראל, כדי שאלו לא יחסרו ליושבי הארץ (עיי' "מגיד משנה" שם, "בית יוסף" ח"מ סי' רל"א אות כ', "שולחן ערוך" ח"מ סי' רל"א סעי' כ').

אל המוכרים המפקיעים את מחירי המוצרים הבסיסיים מתייחסת ההלכה בחומרה רבה, וכך פסק בעל ה"שולחן ערוך" על פי גמרתנו (שם סעי' כ"ה): **כל המפקיע שערים... הרי זה כמלוה ברבית**, ובירושלמי (ברכות פ"ב הלכה ד') אומר ר' אלכסנדר, "מפני מה תקנו מברך השנים ברכה תשיעית, כנגד קול ה' שובר ארזים **שהוא עתיד לשבר כל בעלי שערים**", היינו, מפקיעי השערים.

גביית מחירים מופקעים תמורת שירותי קבורה: הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל נדרש לסוגיה זו, אחר שהתלוננו בפניו על חברה קדישא פרטית באחת ממדינות ארצות הברית, אשר מנהליה, שלא שעו להוראות הרבנים, הפקיעו את מחירי שרותי הקבורה ודרשו מן המשפחות השבורות סכומי עתק.

רבני המקום, בקשו לדעת, אם הם רשאים להפנות את משפחות הנפטרים שבקהילתם לחברת קבורה אחרת ואם אין בכך משום הסגת גבול. הגאון זצ"ל השיב להם, כי אדרבה, למצווה תחשב להם הצלת המשפחות השכולות מעושק ומביזה, מאחר שלפי השערות, חברה קדישא זו מרוויחה פי חמש מאות ממחיר הקרן! ואין לכך כל היתר (שו"ת אגרות משה יו"ד חלק ג' סי' קל"ד).

הורדת מחירים בלתי מרוסנת - אסורה: בעל "ערוך השולחן" (ח"מ סי' רל"א סעי' כ') מציין, כי לא זו בלבד שאין להפקיע מחירים, אלא גם אסור לחנווני להוריד את המחירים בצורה תלולה, שתגרום למתחריו להוריד את המחירים לרמה נמוכה שאינה נושאת רווח, מאחר שפעולה זו עלולה להביא לקריסת בתי עסק רבים ולערעור היציבות הכלכלית, ובסופו של דבר, יעלו המחירים והעניים ינזקו חמורות.

דף צ"א/א ת"ר אין יוצאין מארץ לחו"ל

נסיעה לחוץ לארץ לצורך השתטחות על קברי צדיקים

סוגייתנו עוסקת באיסור היציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ ומבארת, שאסור להגר לחוץ לארץ, ואף מחלון וכליון נענשו בצורה חמורה על שהיגרו מן הארץ והשתקעו בחו"ל. לדעת הרשב"ם (ד"ה אין יוצאין) אסור לאדם לעשות כן, מפני "שמפקיע עצמו מן המצוות", היינו, מן המצוות התלויות בארץ. אולם, לדעת הרמב"ן (בספר המצוות השמטות מצווה ד') האיסור נובע מחמת ביטול מצוות עשה של יישוב ארץ ישראל. כל זאת, לגבי אדם המבקש להגר מארץ ישראל ולהשתקע בחו"ל. אולם, כתב הרמב"ם (שם, ומקורו מעבודה זרה יב"ב), שמותר לצאת מהארץ לזמן מה, כדי ללמוד תורה, לשאת אשה, להצלת ממון מן הנכרים ולעיסוק במסחר.

המעין בדברי הרמב"ם למד, לכאורה, כי רק לצורך המצוות החשובות שהוא מונה, תלמוד תורה ונישואין, מותר לצאת מן הארץ, אך לא לצורך קיום מצוות אחרות. אולם, הדעה הרווחת להלכה היא ("מגן אברהם" או"ח סי' תקל"א ס"ק ז') והובא ב"משנה ברורה" שם ס"ק י"ד, שמותר לצאת לצורך כל מצווה שהיא, שכן, אם הרמב"ם המשך בעמוד הבא

במידה קטנה להענישו מיד... (י"טעמי המנהגים" תקל"ט).

דף צ"א/ב זו רות המואביה, ששבה ונדבקה בבית לחם יהודה

הגרים שבים!

אחד מגרי הצדק המפורסמים שהצטרפו לעם ישראל במהלך הדורות היה גר הצדק אברהם בן אברהם הי"ד, הלא הוא הגרף ולנטיין פוטוצקי לשעבר, שנעקד על קידוש ה' ביום טוב שני של חג השבועות, בשנת ה' תק"ט, ואשר הגאון מוילנא זצ"ל ביקש להקבר בסמיכות מקום אליו.

אימרות שונות נפוצות בעולם הישיבות משמו, והן נמסרו מדור לדור על ידי גדולי ליטא, בה, כאמור, התרחשה הטרגדיה הנזכרת.

באן האמרות המיוחסות לו היא האמירה הבאה שמסרה החפץ חיים זצ"ל:

ידיעים אנו, כי כשהקב"ה סבב על האומות בנסיון להעניק להם את התורה, הם סרבו לקבלה, ואילו עם ישראל ענה נעשה ונשמע. האם לא היו יוצאים מן הכלל כאן וכאן? מסתבר, שבין האומות היו נשמות של יחידים יוצאים מן הכלל שדווקא ענו בחיוב, ובאותה מידה גם בין בני ישראל היו בודדים שענו בשלילה.

אותן נשמות בעם ישראל שענו בשלילה, אמר גר הצדק אברהם בן אברהם הי"ד, הן נשמות המושומדים והמומרים במהלך הדורות. ואילו גרי הצדק הבאים לחסות תחת כנפי השכינה - הם אותן נשמות בודדות בין אומות העולם, שענו בחיוב להצעת הקב"ה.

אחד מרבני בית מדרשו העיר, כי יש למצוא רמז לכך מהנאמר בסוגייתנו: "ויושבי לחם" - "זו רות המואביה ששבה ונדבקה בבית לחם יהודה". וכי היתה דבוקה קודם לכן, שהיא שבה ונדבקה? לאור האמור, התשובה היא: כן!

דף צ"א/א ויהי לו שלושים בנים

משפחה ברוכת ילדים לדוגמא הפסוק הראשון במגילת רות מספר: "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה לְגֹרֶם בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו". מקרא זה בא ללמדנו, אומר רבי שמואל זאדה, חכם קדמון שחיבר חיבור נפלא, "אגרת שמואל" על מסכת רות, כי אלימלך אשר לא היה מטופל במשפחה גדולה, שני ילדים בלבד, לא עמד במצוקת הרעב הקשה שפקדה את ארץ ישראל והגר ממנה. ואילו בועז שהיה אב לשלושים בנים ובנות, משפחה ברוכת ילדים לכל הדעות, גידל את כולם, פרנסם, אירסם, ללא כל מחשבה על נטישת ארצנו הקדושה.

דף פח"ב קשה עונשן של מידות

בלן או רב?

פעם, הזדמן לניקלשבורג העיר, הצדיק ר' שמעלקא הלוי הורביץ זצ"ל, אחיו של בעל ההפלאה. הכירו פרנסי העיר בגדלותו והציעו לפניו שיאות לטול על עצמו את משרת המרא דאתרא בעיר. שקל ר' שמעלקא בדעתו ולבסוף סיכם עמם שבמוצאי השבת יתן את דברתו. לשמחת כל בני העיר, במוצאי שבת השיב ר' שמעלקא בחיוב להצעתם וניאות לכהן כרב העיר.

מה נתחש לכבודו במהלך השבת, תמחו המתקבצים סביבו, שלא היה נהיר לו בעת שהצענו את המשרה הרמה.

השיב להם ר' שמעלקא במתק שפתי: תחילה סברתי, מה לי ולצעז. הכהונה בעיר גדולה כעירכם כרוכה בפעילות רבה וחלילה וחס, מי יודע, אולי אכשל במשא פנים לבני העיר, מוטב אשכיר עצמי ככלל.

ברם, בערב שבת נכנסתי לבית המרחץ, התבוננתי בבלן וראיתי שנוהג הוא איפה ואיפה במתרחצים. את העשירים הוא משרת בכלים נקיים ויפים, כשחיוך נסוד על פניו, ואילו לעניים הוא מגיש דליים שבורים בפנים חמוצות.

ראיתי זאת, והחלטתי כי אם גם במקצוע הבלן ניתן להכשל ולשאת פנים, מוטב כבר שאהיה רב... (על התורה תק"ט).

עונג שבת

פרשת בלק

"ויפתח ה' את פי האתון" (כג/כה)
• תוכי כעד המכריע לגרש אשה
• שיחת עופות
 "מה טובו אהלך יעקב" (כד/כה)
• המזיק על ידי עין הרע, חייב לשלם?
 "קח את ראשי העם" (כה/ד)
• ביטול חרמות ונידוים של הקהל
• נידוים של בני כת שבתאי צבי
 "ואשר תאור יואר" (כב/ו)
• כיצד קילל אלישע הנביא את הנערים?
 "וידך את האתון במקל" (כב/ז)
• מחקר רפואי בשפני מעבדה
 על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי" - ג' חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-61-60-657

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
 טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
 המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל
 אנגליה לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
מנצ'סטר הר"ר שמואל קאהן 07976402928
 פלוגת הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב בניו יורק: מושפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאלי: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית ניתן לקבל את הגיליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

הנידונים ההלכתיים המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

לעילוי נשמת הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל
 ב"ר צבי ז"ל וזוג' מרת **פראדל** גיטל ע"ה
 ב"ר שמואל ז"ל **ת.נ.צ.ב.ה.**

לע"נ הר"ר שבת מיבסקי ז"ל
 ב"ר משה ז"ל נלב"ע ד' תמוז תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לע"נ מרת טובה בריש ע"ה
 ב"ר איסר שולמן ז"ל נלב"ע ה' תמוז תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

ספרי "מאורות הדף היומי" אלו מן השוק ובשביעות אלו אנו נערכים להדפסת מהדורה חדשה.
ניתן להקדיש הנצחה בתחילת הספר לפרטים נא לפנות למוקד הדף היומי

03-6160657

מתיר לצאת מן הארץ לצורך פרנסה, ודאי שמותר לצאת לצורך קיום מצווה. המצוות החשובות שצוינו על ידי הרמב"ם נמנו על ידו כדי להדגיש, כי אף למענן אין לנטוש את הארץ לעולם, ומותר לאדם לצאת לחו"ל רק אם בדעתו לחזור לארץ ישראל. גם כאשר נוצר מצב שבו רשאי אדם לצאת לחו"ל, כתב הריטב"א (מועד קטן יד/א) שאדם חשוב צריך להחמיר על עצמו שלא לצאת לחו"ל אלא לצורך גדול והכרחי, כדי שאחרים לא ילמדו ממעשיו להקל בכך.

מעניין לציין את דברי בעל שו"ת "פרי הארץ" (הובא ב"ברכי יוסף" סי' תקס"ח, וכן ב"שערי תשובה" שם ס"ק ח'), כי לכל הדעות מותר לצאת מן הארץ לצורך השתטחות על קברי צדיקים. שכן, גם אם אין מצוה בכך, מכל מקום, מנהג ישראל הוא, ואינו פחות מיציאה לצורך פרנסה. כלומר, האיסור הוא ליציאה לטיול בעלמא, וכן עולה מדברי ה"משנה ברורה" (סי' תקלי"א ס"ק י"ד).

דף צג/ב המוכר פירות לחבירו וזרעו ולא צמחו

חתן שביטל קשרי שידוכין, חייב בהוצאות סעודת האירוסין?

הרא"ש פוסק (שו"ת הרא"ש כלל ק"ד סי' ו'), וכן נפסק להלכה (ישולחן ערוך חו"מ סי' של"ג סעי' ח'): שאם אדם "אמר לאומן עשה לי דבר פלוני ואקחנו ממך, ועשאו האומן, ואחר כך אינו רוצה לקחתו, והוא דבר שאם לא יקחנו מיד, יפסיד, חייב". היינו, אדם חייב על נזקים שנגרמו לזולת בגינו. הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל נדרש לפסק זה תוך שהוא תמה על הרא"ש שלכאורה, התעלם לחלוטין מסוגייתנו, בה מבואר, כי אדם שרכש זרעים וזרעם בקרקע, ולאחר מכן התברר שהיו אלו זרעים מקולקלים, אינו רשאי לדרוש מן המוכר את הוצאות הזריעה, החרשה ויתר הוצאותיו, למרות שזקים אלו נגרמו בגינו של המוכר. לכאורה, אם ניתן לחייב אדם על נזקים שנגרמו בגינו, אם כן, מדוע סוגייתנו פוטרת את מוכר הזרעים המקולקלים? ואם לאו, מדוע חייב המזמין סחורה אצל חבירו?

על קושיה חמורה זו עונה הגרע"א, שיש לחלק בין מוכר הזרעים למזמין הסחורה. הכל מסכימים, אומר הגרע"א, שמוכר הזרעים פטור מכל תשלום, שהרי אין לו כל קשר לפעולות הזריעה והחרשה שעשה הקונה. לא למענו הן נעשו ולא לבקשתו. הוא, מכר זרעים והלה, הלוקח השתמש בהם לעצמו, ולכן אין כל עילה לחייב את המוכר לשאת בהוצאות אלו. מה שאין כן סוחר שהזמין סחורה בהתאם לבקשת הלוקח, עשה זאת למען המזמין בלבד, ולפיכך, על הגורם להוצאות אלו לפצותו (שו"ת רעק"א קמא סי' קל"ד).

נחלקו הראשונים, אם חתן שביטל קשר של שידוכין צריך לשאת בהוצאות מסיבת האירוסין שערכה משפחת הכלה, כנהוג. לדעת הראב"ד (הל' זכיה ומתנה פ"ו הל' כ"ד) הוא פטור מכל תשלום, אך לדעת הרמב"ם (שם) עליו לשאת בהוצאות אלו. מחלוקת ראשונים זו, תלויה באופן ישיר בסוגייתנו. שכן, כאשר נתבונן בביטול קשרי השידוכין נמצא, כי מצד אחד, מקרה זה דומה למוכר הזרעים ומצד שני הוא דומה למזמין הסחורה אצל הסוחר. שכן, ניתן לומר, שהסעודה היא המשך טבעי ומתבקש להחלטתו של החתן להשתדך, והרי הוא כמזמין הסחורה שצריך לשאת בהוצאות הכרוכות בהזמנתו. מאידך גיסא, ניתן גם לדמותו למוכר הזרעים, משום שהוא כלל לא הזמין את מסיבת האירוסין. הוא, בסך הכל הסכים להשתדך, ומעולם לא ביקש סעודת אירוסין. אין הוא דומה אלא למוכר הזרעים, שלמרות שיודע הוא כי עומדים לזרוע אותם, אין לחייבו בהוצאות שנגרמו עקב קלקולם (עיי' "מגיד משנה" שם ועיי' "ערך שיי" אה"ע סי' נ' ס"ק ט', וב"מחנה אפרים" חידושי הרמב"ם שם, "חלקת מחוקק" סי' נ' ס"ק י' "טיב קידושין" סי' נ' ס"ק י"א).

עריכת סעודת אירוסין מפוארת: מכל מקום, כתבו הפוסקים, כי גם לדעת הרמב"ם, אם נערכה מסיבת אירוסין מפוארת, יותר מכפי הנהוג במקום מגורי החתן והכלה, אין לחייב את החתן אלא במחיר של סעודת אירוסין רגילה, שהרי החתן בעצם הסכמתו לשידוך לא גרם למשפחת הכלה כי אם נזק בסכום עלות סעודת אירוסין רגילה, והם שהחליטו מרצונם לפארה ולהוציא עליה ממון רב (רדב"ז ח"א סי' שכ"ט, תשב"ץ ח"ב סי' קס"ו שו"ת מהר"ש ענגל ח"ה סי"ג).

בס"ד

שבת "מאורות הדף היומי"

במלון דן פנורמה תל - אביב שבת פרשת בלק, י"ב תמוז תשס"ב (22.06.02)

משפחת ידידי ואוהדי "מאורות הדף היומי"

מוזמנים להשתתף בשבת שכולה קודש לחיזוק הרוח והנפש בצוותא

בהשתתפות הרה"ג הרב אשר וויס שליט"א והרב שמחה כהן שליט"א

את תפילות השבת ינעים החזן העולמי **יצחק מאיר הלפגוט** בליווי מקהלת חזנים ובניצוחו של ד"ר **מרדכי סובול**

לכיסוי הוצאות השבת, המחיר לזוג - 890 ש"ח [ב- 3 תשלומים ללא ריבית]

לפרטים והרשמה: חן תיירות רבי עקיבא 62 בני ברק טל 03-5790781 פקס 03-6194026

לפרטים נוספים, ניתן לפנות ל"מאורות הדף היומי" טל 03-6164725 פקס 03-5780243

* תוכנית עשירה ומגוונת * האוכל גלאט למהדרין